

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

304

Gospodarka turystyczna w regionie

**Rynek turystyczny – współczesne trendy,
problemy i perspektywy jego rozwoju**

Redaktor naukowy

Andrzej Rapacz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Projekt współfinansowany z budżetu województwa dolnośląskiego

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-366-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Matylda Awedyk, Maciej Makarewicz, Justyna Weltrowska , Indywidualne <i>city break</i> jako reprezentacyjny trend turystyki europejskiej w XXI wieku	11
Matylda Awedyk, Sandra Starczewska, Justyna Weltrowska , Rynek prywatnych apartamentów jako uzupełnienie oferty hotelarskiej w Poznaniu	19
Agata Balińska , Konkurencyjność Polski Wschodniej jako destynacji turystycznej w ocenie słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku SGGW	29
Katarzyna Bieluszko , Oczekiwania klientów hotelowych dotyczące cen w Internecie a działania hoteli na rynku elektronicznej dystrybucji.....	40
Krzysztof Celuch , Rola jednostek Convention Bureau w marketingu regionów turystycznych w Polsce	50
Ewa Dziedzic , Polityka kulturalna władz miejskich a rozwój turystyki.....	60
Piotr Gryszel , Wielokulturowość Dolnego Śląska jako produkt edukacyjnej turystyki kulturowej	69
Mikołaj Jalinik , Perspektywy rozwoju gospodarstw agroturystycznych na obszarze Puszczy Białowieskiej	78
Małgorzata Januszewska, Daria E. Jaremen, Elżbieta Nawrocka , Rola turystyki społecznej w równoważeniu konsumpcji turystycznej	90
Mirosław Januszewski , Zróżnicowanie aktywności turystycznej młodzieży uczącej się w powiecie wałbrzyskim.....	103
Anna Jęczmyk, Magdalena Maćkowiak , Lokalne grupy działania jako przykład współpracy sieciowej sprzyjającej tworzeniu produktu turystycznego	114
Zygmunt Kruczek , Znaczenie szlaków kulturowych dla rozwoju turystyki edukacyjnej	124
Magdalena Maćkowiak, Anna Jęczmyk , Strategia <i>hands-on activity</i> w turystyce wiejskiej i jej wykorzystanie w tworzeniu edukacyjnych produktów turystycznych.....	134
Beata Madras-Majewska, Janusz Majewski , Apiturystyka jako forma turystyki edukacyjnej	144
Janusz Majewski, Marcin Idzik , Regionalne zróżnicowanie aktywności turystycznej Polaków	153
Andrej Malachovský, Simona Murínová , Cestovný ruch na Slovensku v kontexte vývoja v Európe.....	163
Barbara Marciszewska , Turystyka edukacyjna – kontekst społeczny i ekonomiczny	174

Mirosław Marczak , Branding w turystyce – przykłady wykorzystania przez narodowe organizacje turystyczne w wybranych krajach	182
Izabela Michalska-Dudek , Pojęcie, rodzaje i motywy lojalności klientów przedsiębiorstw turystycznych	191
Agnieszka Niezgoda , Prosument na rynku turystycznym – próba zdefiniowania	203
Stefan Nowak , Struktura finansowania działalności lokalnych organizacji turystycznych	211
Katarzyna Orfin , Rola platform internetowych w działaniach promocyjnych jednostek terytorialnych w zakresie turystyki	220
Eugenia Panfiluk , Analiza ekonomicznych wyników działalności inwestycyjnej w sektorze turystycznym. Studium przypadku województwa podlaskiego	230
Renata Przeorek-Smyka , Determinanty prawne zrównoważonego rozwoju turystyki w Unii Europejskiej i w Polsce. Wybrane problemy	241
Sławomir Pytel, Grzegorz Jankowski , Wpływ migracji osób starszych na rynek pracy w obszarach atrakcyjnych turystycznie w Polsce.....	253
Andrzej Rapacz , Możliwości finansowania rozwoju turystyki społecznej w Polsce.....	264
Kristina Šambronská, Daniela Matušiková, Anna Šenková , Measuring service quality of hotel establishments on the base of GAP model with emphasis of dimension of service reliability	274
Renata Seweryn, Agata Niemczyk , Targi jako platforma bezpośredniej komunikacji branżowej (w świetle opinii zwiedzających Międzynarodowe Targi Gastronomiczne EuroGastro 2012).....	283
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska , Popyt na rynku turystyki wiejskiej w Polsce w świetle badań empirycznych	291
Aleksandra Sychała, Sylwia Graja-Zwolińska , Specyfika turystyki edukacyjnej na obszarach chronionych. Studium przypadku polskich parków narodowych	304
Monika Staszek, Teresa Brzezińska-Wójcik, Andrzej Świeca , Analiza ofert polskich touroperatorów na sezon 2012/2013 na podstawie turystyki wyjazdowej do Tunezji – jednego z najpopularniejszych kierunków wakacyjnych.....	314
Adam R. Szromek , Wskaźniki funkcji turystycznej i ich współzależność z innymi wskaźnikami ekonomicznymi na przykładzie polskiej gospodarki w latach 2000-2010	325
Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik , Motywy uprawiania turystyki aktywnej przez studentów	339
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek, Renata Krukowska , Ocena postaw społeczności lokalnej do rozwoju turystyki na przykładzie zwierzyńca	347
Piotr Zawadzki , <i>City placement</i> jako element promocji produktu turystycznego miast	358

Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński, Atrakcyjność turystyczna Buska-Zdroju w opinii jego mieszkańców.....	368
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński, Poniemie jako przykład przestrzeni o szerokich możliwościach rozwoju turystyki edukacyjnej.....	379

Summaries

Matylda Awedyk, Maciej Makarewicz, Justyna Weltrowska, Individual city break as a representative trend in the XXIst century European tourism.	18
Matylda Awedyk, Sandra Starczewska, Justyna Weltrowska, Private apartments as a complement for hotels. Case study of Poznań accommodation market.....	28
Agata Balińska, Competitiveness of eastern Poland as a tourist destination in the opinion of students of the University of the Third Age of Warsaw University of Life Sciences	39
Katarzyna Bieluszko, Customer expectations for online hotel prices and hotels activities on the e-market.....	49
Krzysztof Celuch, The role of Convention Bureaux in tourism regions marketing in Poland.....	59
Ewa Dziezic, Cultural policy of city governments vs. tourism development	68
Piotr Gryszel, Multiculturalism of Lower Silesia as a product of educational cultural tourism	77
Mikołaj Jalinik, Functioning and development prospects of agritourism farms in Białowieża municipality.....	89
Małgorzata Januszewska, Daria E. Jaremen, Elżbieta Nawrocka, The role of social tourism in balancing tourism consumption	102
Mirosław Januszewski, Tourism activities diversification of the learning youth in Wałbrzyski district	113
Anna Jęczmyk, Magdalena Maćkowiak, Local Action Groups as an example of cooperation network favorable in creating a tourism product....	123
Zygmunt Kruczek, The importance of cultural routes for the development of educational tourism.....	133
Magdalena Maćkowiak, Anna Jęczmyk, The strategy of hands-on activity in rural tourism and its use in creating tourism educational products	143
Beata Madras-Majewska, Janusz Majewski, Apitourism as a form of educational tourism.....	152
Janusz Majewski, Marcin Idzik, Regional differentiation of tourism activity of Poles.....	162
Andrej Malachovský, Simona Murínová, Tourism in Slovakia in the context of development in Europe	173

Barbara Marciszewska , Educational tourism: social and economic context	181
Mirosław Marczak , Branding in tourism: examples of its use by National Tourism Organizations (NTO) in selected states	190
Izabela Michalska-Dudek , Notion, types and motives of loyalty of tourist enterprises clients	202
Agnieszka Niezgoda , Prosumer on the tourist market – attempt to define	210
Stefan Nowak , Financial structure of Local Tourist Organizations	219
Katarzyna Orfin , Role of internet platforms in promotion activities of territorial units in the area of tourism.....	229
Eugenia Panfiluk , The analysis of economic results of investment activity in tourist sector. Case study of Podlasie Voivodeship	240
Renata Przeorek-Smyka , Law determinants of sustainable tourism development in the UE and Poland. Selected problems	252
Sławomir Pytel, Grzegorz Jankowski , Retirees and their influence on the labour market in tourists areas in Poland	263
Andrzej Rapacz , Possibilities for financing the development of social tourism in Poland.....	273
Kristína Šambronská, Daniela Matušíková, Anna Šenková , Pomiar jakości obsługi hoteli na podstawie modelu GAP z podkreśleniem wymiaru niezawodności usług.....	282
Renata Seweryn, Agata Niemczyk , Fairs as a platform of the trade direct communication (on the basis of the opinions of visitors of International Food Service Trade Fair EuroGastro 2012)	290
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska , Demand on the market of rural tourism in Poland in the light of empirical studies	302
Aleksandra Sychała, Sylwia Graja-Zwolińska , Specifics of educational tourism in protected areas. Case study of Polish national parks	313
Monika Staszek, Teresa Brzezińska-Wójcik, Andrzej Świeca , The analysis of Polish tour operators' offers for the season 2012/2013 on the basis of an outbound tourism to Tunisia – one of the most popular holiday destinations.	324
Adam R. Szromek , Indicators of tourist function and their correlation with other economic indicators on the example of Polish economy in 2000-2010..	338
Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik , Students' motivations for participation in active sport tourism	346
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek, Renata Krukowska , Evaluation of residents' attitudes to tourism development on the example of Zwierzyniec ..	357
Piotr Zawadzki , City placement as an element of town tourism product promotion	367
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński , Tourist attractiveness of Busko-Zdrój in the opinion of its inhabitants	378
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński , Ponidzie as an example of the area with the wide range of development opportunities in terms of educational tourism.....	388

Andrej Malachovský, Simona Murínová

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

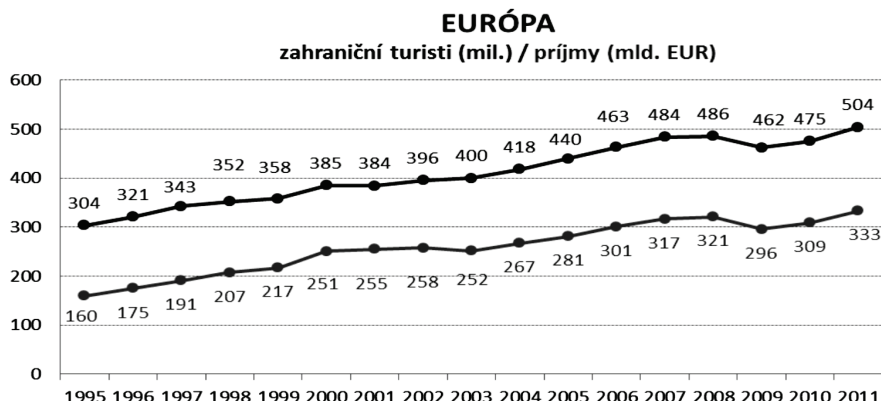
CESTOVNÝ RUCH NA SLOVENSKU V KONTEXTE VÝVOJA V EURÓPE

Streszczenie: W procesie oceny rozwoju turystyki na Słowacji trzeba uwzględnić jej rozwój w Europie oraz prognozy ruchu turystycznego. Obecny rozwój turystyki na Słowacji charakteryzuje systematyczny wzrost liczby obiektów hotelarskich jako efekt wzrostu popytu na usługi noclegowe. Wzrost ten wywarł istotny wpływ na poziom cen usług hotelarskich. Z drugiej strony w okresie ostatnich 22 lat obserwujemy spadek liczby gości krajowych (o 50%) oraz stały wzrost liczby cudzoziemców, który rekompensuje wspomniany spadek liczby turystów krajowych.

Słowa kluczowe: ruch turystyczny na Słowacji, hotelarstwo, popyt na usługi hotelarskie.

1. Východiská politiky EÚ v cestovnom ruchu

EÚ je vo svetovom meradle významným turistickým cieľom, s piatimi členskými štátmi medzi desiatimi svetovo najvýznamnejšími destináciami pre turistov. Cestovný ruch má potenciál prispieť k zamestnanosti a hospodárskemu rastu, rovnako ako k rozvoju vo vidieckych, okrajových a menej rozvinutých oblastiach. Práve z dôvodu potreby lepšieho pochopenia a možností riadenia cestovného ruchu v Európe sa začala EÚ od polovice deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia pripravovať na rozsiahly zber štatistických údajov, ktorý sa naplno začal realizovať od roku 2000. Tieto charakteristiky pomáhajú pochopiť a následne podnecovať dopyt v širšom kontexte regionálnej politiky, udržateľného rastu a rozvojovej politiky. Ako uvádza M. Gúčík [2011, s. 28], v politike cestovného ruchu EÚ je na prvom mieste dôsledná koordinácia záujmov verejného a súkromného sektora. Politika cestovného ruchu EÚ má byť pritom východiskom národných politik cestovného ruchu. Uvedomenie si tohto základného predpokladu úspešnosti je základom stabilného rozvoja cestovného ruchu na Slovensku. Ďalšími súčasťami stratégie cestovného ruchu v EÚ sú zabezpečenie rastu kvality ako faktora konkurencieschopnosti, vytvorenie podmienok pre udržateľný cestovný ruch, ochrana záujmov turistov a efektívne vynakladanie zdrojov na propagáciu a podporu výskumu cestovného ruchu s cieľom optimalizovať prínos cestovného ruchu.

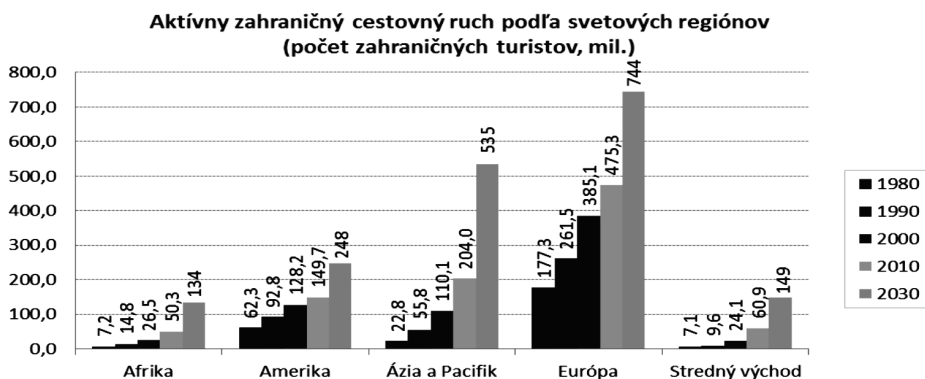
Graf 1. Rast počtu turistov a príjmov z cestovného ruchu v Európe

Zdroj: Svetová organizácia cestovného ruchu 2012.

Cestovný ruch môže mať významnú úlohu v rozvoji európskych regiónov. Všeobecná infraštruktúra štátov ako aj infraštruktúra vybudovaná na účely cestovného ruchu prispieva k miestnemu rozvoju. Trvalo udržateľný cestovný ruch zahŕňa zachovanie a posilnenie kultúrneho a prírodného dedičstva, umenia či miestnej gastronómie alebo zachovanie biologickej rozmanitosti.

Pre konsolidáciu pomerov v cestovnom ruchu a hotelierstve na Slovensku je potrebné poznať vývoj údajov z historického hľadiska (graf 1) ako aj predpoklady rozvoja do budúcnosti (graf 2). Cestovný ruch je predovšetkým šancou pre rozvoj, nie problémovým javom. Len v rokoch 1995-2010 sa počet turistov v Európe zvýšil z 304 mil na 504 mil, čo predstavuje nárast o 66%, teda priemerné ročné tempo rastu bolo 4,11%. V sledovanom období vzrástli príjmy z cestovného ruchu v Európe zo 160 mld. € na 333 mld. €. To je nárast na 2,08 násobok pôvodného stavu a priemerné ročné tempo rastu príjmov vo výške 6,75%. Európa má v cestovnom ruchu bez pochybností skvelé výhliadky aj do budúcnosti (graf 2). Počet turistov v Európe vzrastie do roku 2030 až na 744 mld. V porovnaní s rokom 1980, keď dosahoval 177,3 mld turistov, je to rast na 4,2 násobok pôvodného stavu, priemerný ročný rast v danom období tak predstavuje 10,67%. Aj keď sa tento rast spomalí medzi rokmi 2010-2030 na 2,3%, je to stále šanca pre rozvoj hotelierstva nevídaných rozmerov. Treba si pritom uvedomiť, že nie všetky regióny v Európe budú rásť rovnakým tempom a Slovensko má šance pri zmene politiky cestovného ruchu zobrať z tohto rastu nepomerne väčšie percento. Európa síce v dôsledku pomalšieho rastu v cestovnom ruchu do roku 2030 stratí svoje niekdajšie výsadné postavenie dané historickými okolnosťami, ale bude stále predstavovať významnú destináciu na svetovom trhu cestovného ruchu a z hľadiska počtu turistov ju nedostihne žiadna iná destinácia. V roku 1980 mala Európa podiel na medzinárod-

nom cestovnom ruchu 64%, v roku 2010 to bolo 51% a v roku 2030 to bude 41%. S takmer 750 mil turistami však bude naďalej svetovou destináciou č. 1. Pri posudzovaní možnosti rastu Európy a šanciach európskeho a slovenského hotelierstva si je nevyhnutné s ohľadom na veľkosť Európy uvedomiť, na akom malom priestore sa koncentruje relatívne vysoký dopyt a aké to kladie nároky na infraštruktúru a miestne zdroje. Podobným tempom bude do roku 2030 rásť aj Amerika (2,6% ročne). Ázia vzrastie v cestovnom ruchu z hľadiska počtu turistov do roku 2030 v porovnaní s rokom 1980 23,5 násobne na úroveň 535 mil. turistov. Tento rast je však otázný s ohľadom na súčasnú hustotu zaťaženia, s tým spojené ekologické problémy a atraktivitu cieľových miest. Samotná Európa bude mať problémy s vysporiadaním sa s ekologickými problémami spojenými so záťažou spôsobenou dopravou naviazanou na cestovný ruch.

Graf 2. Rast počtu turistov v regiónoch sveta do roku 2030

Zdroj: Svetová organizácia cestovného ruchu 2012.

Podstatné z hľadiska posudzovania dát o cestovnom ruchu a vyvodzovania záverov pre Európske a slovenské hotelierstvo je vývoj v posledných 60 rokoch. Po druhej svetovej vojne sa počet turistov vo svete odhadoval na 50 mil. Jeho rast na 1 mld. za 60 rokov vývoja predstavuje 20 násobok (2000 percentný nárast) pôvodného stavu. V roku 2006 Európska komisia prijala oznámenie s názvom "Obnovená politika EÚ v oblasti cestovného ruchu: Za pevnejšie partnerstvo v rámci európskeho cestovného ruchu". Externé okolie nám kladie mnoho otázok a výziev, ktoré budú formovať cestovný ruch v budúcich rokoch, vrátane starnutia európskej populácie, rastúcej vonkajšej konkurencie, dopytu spotrebiteľov po špecializovaných produktoch a službách cestovného ruchu a potrebu rozvíjať udržateľnejšie a šetrné formy rozvoja cestovného ruchu vo vzťahu k životnému prostrediu. Už Lisabonská zmluva uznala význam cestovného ruchu a poskytla orgánom EÚ kompetencie z hľadiska podpory podnikateľského sektora s cieľom zvýšiť jeho konkurencieschopnosť v cestovnom ruchu. Nový politický rámec pre európsky

cestovný ruch" bol prijatý Európskou komisiou v júni 2010. Toto oznámenie sa snaží podporiť koordinovaný prístup k iniciatívam v súvislosti s cestovným ruchom a definovať nový rámec pre opatrenia na zvýšenie konkurencieschopnosti cestovného ruchu a jeho kapacitu pre udržateľný rast. Európska komisia navrhla v posledných rokoch rad európskych a nadnárodných iniciatív – vrátane socioekonomickej a vedomostnej základne pre cestovný ruch.

2. Vplyvy krízy na cestovný ruch

Pojem kríza v ekonómii chápeme ako obdobie hospodárskeho úpadku alebo poklesu. Od roku 1929 vznikli vo svetovom hospodárstve tri vážne systémové krízy a niekoľko desiatok menších.

Prvou bola kríza z roku 1929, druhou kríza z roku 2008 a treťou kríza z roku 2010. Kríza z roku 1929 vznikla z dôvodu krachu burzy cenných papierov v dôsledku neprimeraného rastu cien akcií zapríčinených pôžičkami na nákup týchto akcií nesolventným klientom. Pôvodne sa s akciami podnikov voľne neobchodovalo. Po uvoľnení obchodovania a jeho sprístupnení fyzickým osobám došlo značnému rastu dopytu po akciách. Po čase sa zdroje dopytu založené na vkladoch obyvateľstva v bankách vyčerpali. Keďže dopyt podnecoval rast cien a zvyšoval zisky z predaja akcií založené na rozdieloch predchádzajúcej a novej ceny, banky začali na nákup akcií požičiavať úverové zdroje. Pri týchto pôžičkách banky zanedbali dva základné faktory. Prvým bola reálna hodnota akcií daná ziskovosťou firiem, druhým bola solventnosť klientov, ktorým sa peniaze na nákup akcií požičiavali. Celý systém skolaboval v dlhovej špirále v momente, keď sa ceny akcií vyšplhali na niekoľkonások pôvodnej úrovne a majitelia akcií začali vyberať zisky. Pozitívom dovtedajšieho vývoja bol rast priemyselnej výroby prostredníctvom prílivu nového kapitálu do podnikov. Podniková sféra tak získala zdroje bez priameho zadĺženia v bankách prostredníctvom predaja akcií. V momente, keď ale začal hromadný výber ziskov z nárastu cien akcií, začal prirodzene platiť zákon ponuky a dopytu. Prevala ponuky nad dopytom vyvolala prudký pokles cien s dominovým efektom na všetky zúčastnené subjekty a drastickým dopadom na kúpyschopný dopyt.

Kríza z roku 2008 vznikla ako dôsledok prepadu cien nehnuteľností v USA s podobnou príčinou ako kríza v roku 1929. Banky požičiavali nesolventným klientom zdroje na nákup nehnuteľností, ich ceny stúpali až celý systém skolaboval v dlhovej špirále. Stavebné podniky a obchodníci s nehnuteľnosťami tak znovu získali obrovské príjmy bez priameho zadĺženia, ktoré nezodpovedali reálnej kúpnej sile trhu. Ceny nehnuteľností rástli tak prudko, že pre väčšinu obyvateľstva bolo postupne nemožné ich splácať z bežných príjmov. So všetkými ostatnými príznakmi rovnakými ako v roku 1929 tak systém zákonite musel znovu skolabovať.

Podobný bol aj vývoj s európskou dlhovou krízou, keď si štáty požičiavali čoraz väčšie sumy, pričom rast hospodárstva nezodpovedal očakávaniam súvisiacim so splácaním týchto dlhov. Opäť sú všetky symptómy a príznaky krízy rovnaké alebo podobné a opäť všetko končí v dlhovej špirále.

Možno konštatovať, že vo všetkých troch prípadoch sa na trhu investovali peniaze do aktivít, ktorých návratnosť sa preceňovala. Dôsledkom systémových kríz je následný prudký pokles dopytu, prudký pokles cien vybraných tovarov a služieb a potreba nového prístupu k fungovaniu hospodárstva za predpokladu neopakovania chýb z minulosti. Systémovými krízami sa zaoberali Kenneth Rogoff, bývalý hlavný ekonóm MMF a Carmen Reinhartová z Marylandskej univerzity v USA. Preskúmali 25 systémových kríz od roku 1899. Zaujímali ich predovšetkým nasledovné veci:

- Ako dlho trvá pokles cien nehnuteľností a akcií?
- Aké sú straty v reálnej ekonomike merané kumulatívnym poklesom HDP a nárastom nezamestnanosti?
- Ako sa pokles HDP, rast nezamestnanosti a snaha vlády ozdraviť ekonomiku prejavia na verejnom zadžení?

Pád cien nehnuteľností trval v minulosti v priemere 6 rokov, pád cien akcií v priemere 3 roky. Japonsko zaznamenáva pád cien nehnuteľností už 17 rok a ceny padli až o 37%, vo Fínsku v roku 1991 o 50%. Súčasná kríza vyprodukovala pád cien akcií v kumulatíve o 50%.

Reálna ekonomika a HDP. Pokles HDP trvá v priemere 2 roky vo výške 9,3% ale problémom je, že ho sprevádza výrazne vyšší a dlhšie trvajúci rast nezamestnanosti. Výrazné bývajú aj poklesy v daňových príjmoch štátu od podnikov a fyzických osôb. Údaje z rôznych štátov a rôznych období sú rozdielne. Výsledky štúdie spomínaných autorov skúmaných 25 systémových kríz sú zhrnuté v tabuľke č. 1.

Tabuľka 1. Prehľad vplyvov systémovej krízy na hospodárstvo

Dopady finančných kríz na ceny aktív a reálnu ekonomiku	Trvanie poklesu (roky)			Kumulatívny vývoj (v %)		
	priemer	min.	max.	priemer	min.	max.
Aktíva – nehnuteľnosti – kumulatívny pokles cien	6	3	17	-33,5	-12	-53
Aktíva – akcie – kumulatívny pokles cien	3,4	2	4	-55,9	-25	-90
Reálna ekonomika – kumulatívny pokles HDP	1,9	0	4	-9,3	+0,5	-28
Reálna ekonomika – kumulatívny nárast nezamest.	4,8	1,5	11	+7	+2	+22
Reálna ekonomika – kumulatívny rast verej. dlhu	x	x	x	+86,3	+40	+180

Zdroj: [Rogoff, Reinhart 2008].

Ak by sme hodnotili naše súčasné šance podľa priemerných údajov, potom trvanie krízy možno odhadovať minimálne do roku 2014. Do úvahy však pripadá aj scenár medzi priemernými a maximálnymi lehotami. V tom prípade sa nachádzame v hospodárskej kríze mimoriadnych rozmerov s vážnymi dopadmi na celý svet.

Slovenské hospodárstvo je tiež poznamenané štrukturálnou krízou. Prejavuje sa nevyrovnanou štruktúrou hospodárstva napriek dlhoročným reformám a jednostrannou viazanosťou ekonomiky z hľadiska štruktúry vývozu. Rýchly a prudký rast v období konjunktúry tak môže vystriedať rýchly pokles v období krízy. Zameranie na priemyselnú výrobu s dominanciou automobilového priemyslu môže spôsobiť, že sa Slovensko dostane do podobných problémov ako pri zastavení zbrojnej výroby po roku 1990. Odpoveďou na takéto hroziace problémy je reforma štruktúry hospodárstva tak, aby nevznikla štrukturálna kríza. Slovensku tak popri systémovej kríze hospodárstva, ktorá sa k nám v ére globalizovanej ekonomiky preniesla ako dlhová kríza iných štátov, hrozí ešte štrukturálna kríza spôsobená jednostrannou orientáciou zamerania slovenskej ekonomiky. Tieto negatívne javy majú zároveň enormný vplyv na priepastné medziregionálne rozdiely.

3. Vývoj hotelierstva na Slovensku

Aj keď sa to nezdá, slovenské hotelierstvo 23 rokov prešľapuje na mieste. Nepochybne nie kvalitatívne samotné hotelierstvo, ale z hľadiska chýb politiky cestovného ruchu a predovšetkým z hľadiska toho, že rast ponuky trvalo predbiehal rast dopytu, čo má devastujúce vplyvy na návratnosť investícií. V rokoch 1989-2011 vzrástol počet ubytovacích zariadení z 988 na 3011 (nárast o 205%), pričom na vrchole konjunktúry v roku 2008 malo Slovensko až 3434 ubytovacích zariadení. Počet lôžok sa v sledovanom období zvýšil z 66 tis. na takmer 149 tis. (nárast o 125%). Počet návštevníkov predstavoval v roku 1989 3,06 mil. a do roku 2011 vzrástol na 3,57 mil. (nárast o 16,7%). Počet hostí v hoteloch najprv prudko klesol a v roku 1992 predstavoval len 49,8% úrovne roku 1989. Následne prišlo k postupnému oživeniu až na 4,082 mil hostí v konjunkturálnom roku 2008, čo bol nárast až o 33,8% v porovnaní s rokom 1989. Rastové tendencie v počte návštevníkov sa posilňovali predovšetkým po roku 2004, keď Slovensko vstúpilo do EÚ. Konjunkturálna fáza hospodárstva, ktorá však bola postavená na dlhoch európskych štátov sa skončila rokom 2008. Platí to aj pre počet domácich hostí v hoteloch na Slovensku, ktorých bolo najviac v histórii v roku 2008, a to až 2,78 mil. Porovnanie údajov rokov 1989 a 2011 ale vyzerá z pohľadu domácich hostí veľmi zle, počet hostí sa takmer nezmenil. Pozitívne sa vyvíjal počet zahraničných hostí, ktorý v sledovanom období vzrástol z úrovne takmer 777 tis. v roku 1989 na 1,46 mil v roku 2011. Tu ide o nárast o 88%. Pompurová (2010, s. 140) uvádza, že problematickou je aj štruktúra ubytovacích zariadení na Slovensku. Celkový počet prenocovaní sa dostal z úrovne 9,4 mil v roku 1989 na úroveň 10,5 mil v roku 2011. Tu je podstata súčasných problémov slovenského hotelierstva. Pri 2,25násobnom raste počtu lôžok sa od roku 1989 takmer nezmenil počet prenocovaní. V dôsledku toho pokleslo priemerné využitie lôžkovej kapacity z 50,6% v roku 1989 na 22% v roku 2011. Slovenské hotelierstvo prehralo boj o domáceho host'a a rast dopytu bol za-

bezpečovaný rastom zahraničných trhov, prevažne z okolitých štátov, ktoré sa vplyvom hospodárskej krízy v roku 2008 a zavedenia Eura na Slovensku od roku 2009 prudko otriasli.

Tabuľka 2. Vývoj hotelierstva na Slovensku 1989-2011

Ukazovateľ/Rok	1989	1992	1993	2000	2008	2010	2011
Ubytovacie zariadenia	988	475	578	1 928	3 434	3 126	3 011
Lôžka	66 118	41 049	47 843	102 800	151 991	147 492	148 748
Počet návštevníkov	3 060 302	1 524 830	1 448 087	2 793 700	4 082 645	3 392 361	3 571 093
z toho domáci	2 283 327	1 044 861	795 272	1 741 000	2 784 570	2 065 722	2 110 732
z toho zahraniční	776 975	479 969	652 815	1 052 700	1 298 075	1 326 639	1 460 361
Počet prenocovaní	9 336 624	4 285 756	4 716 549	10 540 700	12 464 104	10 367 330	10 524 738
Využitie lôžk. kapacity	50,6	36,2	28,3	28	26,9	22	22

Zdroj: ŠÚSR 2012 a vlastné spracovanie.

Tabuľka 3. Vývoj hotelierstva na Slovensku 1989-2011 (percentuálne zmeny)

Ukazovateľ/Rok	1992/89	1993/92	2000/93	2008/00	2010/08	2011/10	2011/89
Ubytovacie zariadenia	48,1	121,7	333,6	178,1	91,0	96,3	304,8
Lôžka	62,1	116,6	214,9	147,9	97,0	100,9	225,0
Počet návštevníkov	49,8	95,0	192,9	146,1	83,1	105,3	116,7
z toho domáci	45,8	76,1	218,9	159,9	74,2	102,2	92,4
z toho zahraniční	61,8	136,0	161,3	123,3	102,2	110,1	188,0
Počet prenocovaní	45,9	110,1	223,5	118,2	83,2	101,5	112,7

Zdroj: ŠÚSR 2012 a vlastné spracovanie.

Tabuľka 4. Vývoj prenocovaní a podielov trhov na Slovensku 1989-2011

Ukazovateľ /Rok	1992	1993	2000	2008	2010	2011
Lôžka/ubyt. Zariadenie	86,4	82,8	53,3	44,3	47,2	49,4
Priem počet prenoc	2,8	3,3	3,8	3,1	3,1	2,9
Podiel dom. Návštevníkov (%)	68,5	54,9	62,3	68,2	60,9	59,1
Podiel zahr. Návštevníkov (%)	31,5	45,1	37,7	31,8	39,1	40,9

Zdroj: vlastné spracovanie.

Slovenské hotely okrem prehratého boja o domáceho hosťa, ktorý odišiel v lete do klasických letných destinácií a v zime sa postupne naučil chodiť do Rakúska, prehrali svoj boj aj z hľadiska priemernej doby pobytu hosťa, ktorá po raste na 3,8 prenocovaní v roku 2000 poklesla na súčasných 2,9 prenocovaní. Podobný trend bol zreteľný vo všetkých európskych štátoch. Rýchla zmena tohto ukazovateľa kombinovaná s konjunkturným rastom počtu lôžok, stagnáciou domáceho trhu

a pomalým rastom zahraničných trhov sprevádzaných poklesom priemernej doby pobytu spôsobila prudký tlak na ceny poskytovaných služieb.

V prostredí, keď v záujme konkurencieschopnosti museli hotely investovať nemalé sumy do rekonštrukcií, obnovy a rozširovania služieb, bol tlak na cenu služieb zásadným negatívnym faktorom ovplyvňujúcim podnikanie v hotelierstve na Slovensku. Samozrejme, situácia v regiónoch je rôzna. Odlišná je situácia v Bratislave a Vysokých Tatrách, ale pre väčšinu regiónov Slovenska je situácia v hotelierstve z hľadiska toho, čo sa stalo s pomerom ponuky a dopytu mimoriadne závažná. Nebyť aspoň konjunkturálneho rastu trhu zahraničných hostí, ktorí majú vyšší priemerný výdavok na prenocovanie, bola by dnes situácia omnoho vážnejšia. Aj keď tento trh vzrástol v sledovanom období o takmer 100% z hľadiska počtu hostí, čo je v danom období len mierny európsky nadpriemer, pri súčasnej stagnácii domáceho trhu hostí (čo nebol v európskom hotelierstve typický jav) bol tak výsledok za hotelierstvo ako celok zlý. Ako uvádza Makovník [2009, s. 240], na Slovensku bolo prijatých po roku 1990 niekoľko strategických dokumentov v cestovnom ruchu, ale bez zásadnejšieho vplyvu na rozvoj cestovného ruchu v kontexte medzinárodnej konkurencie.

4. Vybrané údaje o hoteloch, počte hostí a prenocovaní v Európe

Cestovný ruch má v EÚ dôležitú úlohu, pretože jeho potenciál má výrazný vplyv na ekonomiku a zamestnanosť. Podľa odhadov Európskej komisie cestovný ruch predstavuje viac ako 5% hrubého domáceho produktu (HDP). Ubytovacie zariadenia pre turistov zamestnávajú 2,4 milióna osôb a celková zamestnanosť v cestovnom ruchu sa v štátoch Európskej únie odhaduje medzi 12 a 14 miliónmi ľudí. Obyvatelia starší ako 15 rokov vykonali v roku 2011 1,055 mld. ciest. Krátke výlety (jedna až tri noci) predstavovali o niečo málo viac ako polovicu (55,0%) z celkového počtu ciest, zatiaľ čo približne tri štvrtiny (76,3%) zo všetkých uskutočnených ciest bolo vo vnútri štátu, zvyšok v zahraničí.

Odhaduje sa, že 51,9% z populácie EÚ sa zúčastnilo cestovného ruchu. Medzi členskými štátmi možno pozorovať veľké rozdiely v rozmedzí od 6,4% podielu účasti obyvateľstva na cestovnom ruchu v Bulharsku až po 90,3% na Cypre. Z hľadiska ponuky je v Európe niečo málo cez 202 000 hotelov a podobných zariadení v roku 2011, k tomu takmer 271 000 ostatných hromadných ubytovacích zariadení cestovného ruchu (napr. kempy a rekreačné obydlia). Hotely a podobné zariadenia disponujú 12 600 000 lôžkami, z ktorých takmer polovica (46,4%) je sústredená v troch členských štátoch EÚ, Taliansko (2,3 mil lôžok), Španielsko (1,8 milióna lôžok) a Nemecko (1,7 milióna lôžok). V roku 2011 turisti strávili viac ako 1,6 mld. prenocovaní v hoteloch a podobných zariadeniach v štátov Európskej Únie. V posledných desaťročiach počet prenocovaní strávených v hromadných ubytovacích zariadeniach vykazuje rastúci trend. Dostupné dáta za Európu sú po roku 2000, kedy členské štáty začali rešpektovať štatistickú povinnosť. Po roku 2000 sa

prejavili krátkodobé poklesy v dôsledku teroristických útokov v USA, ďalšie problémy sa objavili po začiatku krízy v roku 2008. Počet prenocovaní v EÚ vtedy klesol o 0,6%. V roku 2010, však počet prenocovaní v hromadných ubytovacích zariadeniach vzrástol o 0,8%. Tento pozitívny vývoj pokračoval aj ďalej so zrýchlením rastu na 5,0% v roku 2011, čo viedlo k 2 364000000 nocí strávených v hromadných ubytovacích zariadeniach. Najväčšími cestovateľmi v EÚ sú už tradične Nemci, ktorí v roku 2011 strávili v ubytovacích zariadeniach 656 mil prenocovaní, zatiaľ čo obyvatelia Spojeného kráľovstva strávili 502,9 mil. prenocovaní. Obyvatelia týchto dvoch štátov tak predstavujú približne polovičný podiel na prenocovaniach v európskych hoteloch. Podiel týchto dvoch štátov na európskom trhu cestovného ruchu je veľký nielen z dôvodu ich veľkosti ale predovšetkým počtu ciest vykonaných obyvateľmi daných štátov. Najväčšími cestovateľmi v Európe sú však Luxemburčania s 22 prenocovaniami ročne, nasledujú Cyperčania, (13,3), Írsko (12,5) a Holandsko (11,5). Na druhom konci spektra, obyvatelia Rumunska, Portugalska, Grécka. V roku 2011 bolo Španielsko najviac navštevovanou turistickou destináciou v EÚ pre nerezidentov (ľudí, ktorí prichádzajú zo zahraničia), s 239,4 mil. nocami strávenými v hromadných ubytovacích zariadeniach (23,2% podiel na prenocovaniach) z EÚ-27 celkom. V celej EÚ boli prvé tri najobľúbenejšie destinácie pre nerezidentov Španielsko, Taliansko (178,0 milióna nocí) a Francúzsko (123,0 milióna nocí), ktoré predstavujú 52,5% z celkového počtu nocí strávených nerezidentmi v EÚ- 27. Najmenšie podiely na cestovnom ruchu nerezidentov mali Luxembursko, Litva a Lotyšsko. Ekonomické aspekty a štatistika medzinárodného cestovného ruchu. Hospodársky význam medzinárodného cestovného ruchu môže byť meraný v pomere príjmov z cestovného ruchu vo vzťahu k HDP. Tieto údaje sú zo štatistiky platobnej bilancie a zahŕňajú dovolenkové aj služobné cesty. V roku 2011 bol podiel príjmov z cestovného ruchu k HDP najvyšší na Malte (14,0%) a na Cypre (10,2%), čo potvrdzuje význam cestovného ruchu pre tieto ostrovné národy. Ešte vyšší pomer bol v Chorvátsku (14,7%). V absolútnych číslach boli najvyššie príjmy z cestovného ruchu v roku 2011 zaznamenané v Španielsku (43,026 mld. €) a vo Francúzsku (38, 682 mld. €), nasleduje Taliansko, Nemecko a Spojené kráľovstvo. Nemecko zaznamenalo najvyššiu úroveň výdavkov na cestovanie do zahraničia v celkovej výške 60,596 mld. € v roku 2011, nasleduje Spojené kráľovstvo (36,275 mld. €) a Francúzsko (29,922 mld. €). Najvyššie priemerné výdavky na jednu cestu do zahraničia mali Luxemburčania, a to až 5289 EUR na obyvateľa.

Štatistika cestovného ruchu v EÚ sa skladá z dvoch hlavných častí: na jednej strane sú to štatistiky týkajúce sa kapacity a využitia v hromadných ubytovacích a na druhej strane, štatistiky cestovného ruchu dopytu. Vo väčšine členských štátov sú zhromažďované prostredníctvom prieskumov vyplnených v ubytovacích zariadeniach, zatiaľ čo druhé sú zhromaždené najmä prostredníctvom prieskumov cestovateľských zvyklostí domácností. Štatistiky o kapacite hromadných ubytovacích zariadení zahŕňajú počet prevádzok, počet izieb a počet lôžok vo vzťahu ku kate-

górii a triede ubytovacieho zariadenia. Štatistika obsadenosti hromadných ubytovacích odkazuje na počty príchodov (v hromadných ubytovacích zariadeniach) a počet nocí strávených rezidentmi a nerezidentmi. Okrem toho, sa zostavujú štatistiky o používaní lôžok. Štatistiky o dopyte po cestovnom ruchu sa vzťahujú na účasť na cestovnom ruchu, inými slovami, počet ľudí, ktorí aspoň raz do roka absolvujú jednu cestu v dĺžke najmenej štyroch prenocovaní. Existujú aj štatistiky vo vzťahu k počtu vycestovaní a počtu nocí strávených na týchto cestách podľa krajiny určenia, mesiacov v roku, dĺžky pobytu, spôsobu organizovania cesty, druhu dopravy, typu ubytovania a výdavkov na dovolenku. Tieto údaje môžu byť ďalej analyzované na základe socio-demografických vysvetľujúcich premenných, ako je vek a pohlavie pričom sú zhromažďované na štvrťročnej a ročnej báze. Európska únia zhromažďuje aj údaje o zamestnanosti v sektore cestovného ruchu z hľadiska pracovného času (plné a čiastkové úväzky), pracovné postavenie, vek, úroveň vzdelania, pohlavie, stálosť a práce u toho istého zamestnávateľa (ročné a štvrťročné dáta); údaje o príjmoch a výdavkoch na cestovný ruch z patobnej bilancie, údaje za dopravnú štatistiku, štrukturálnu podnikovú štatistiku ap.

5. Záver

Predpoklady rastu v sektore cestovného ruchu sú v Európe naďalej optimistické. Cestovný ruch má v porovnaní s hospodárstvom ako celkom zaujímavú vlastnosť, a to je rýchla schopnosť vyrovnáť sa s krízami. To je šanca aj pre slovenské hotelierstvo. Kým krízy v hospodárstve sú pomerne zložité a ťažko sa odhaduje doba ich trvania, cestovný ruch sa zotavuje pomerne rýchlo a jeho poklesy zatiaľ boli krátkodobé. Vývoj cestovného ruchu na Slovensku bol ale učebnicovým príkladom ako očakávania z masívnych investícií v hotelierstve prebehli realitu vo vzťahu k trhom. Bez spolupráce súkromného a verejného sektora sa táto situácia zopakuje aj do budúcnosti. Hotelieri musia prevziať väčší diel zodpovednosti za rozvoj cieľových miest a zároveň vytvárať efektívny a dlhodobý tlak na štát aby menil systém podnikania v cestovnom ruchu na základe osvedčených modelov z Európy. Inak budú znovu čeliť rýchlejšiemu rastu ponuky nad dopytom s negatívnym vplyvom na ceny. Z hľadiska Európy je Slovensko zanedbateľným trhom čo do veľkosti, ale nie čo do atraktivity prírodného prostredia. To je šanca do budúcnosti. Predpokladaný rast trhov v Európe do roku 2030 je možno poslednou príležitosťou, ktorá sa už nezopakuje, potom budú jednotlivé štáty súťažiť už len o „existujúci koláč“. Hotelierstvo môže tvoriť pre slovenské hospodárstvo výrazný stabilizačný faktor vidieka do budúcnosti. Príčina je v tom, že s veľkou pravdepodobnosťou budeme ako štát čeliť odchodu mnohých investorov. Ponuka hotela, ktorá je ale viazaná na ponuku miestnych prírodných, kultúrnych a umelovytvorených atraktivít je ale neprenosná do iného štátu. Preto by aj tvorcovia hospodárskej politiky mali viac pamätať na tento princíp. Navyiac podpora cestovného ruchu nie je

považovaná za neprimerané zásahy do podnikateľského prostredia ako rôzne dotácie veľkých investičných projektov. Okrem nedostatkov v spolupráci v cieľových miestach musia slovenské hotely pridať aj v aktívnom využívaní distribučných kanálov a sociálnych sietí z hľadiska formy, obsahu aj grafiky. Doterajší vývoj je pre slovenské hotelierstvo žiaľ obdobím premárnených šancí, keď v Európe dochádzalo k dynamickému nadpriemernému rastu, ktorý sme nedokázali využiť v náš prospech. Relatívna nezaujímavosť slovenského trhu z hľadiska jeho marginálneho významu pri hodnotení veľkosti hotelovými spoločnosťami zároveň vytvára výrazné šance pre rozvoj domáceho podnikania.

Literatúra

- Baláz V., *Najväčšie ekonomické krízy storocia*, <http://www.sevis.sk/blog/najvacsie-ekonomicke-krizy-storocia>.
- Gúčík M., *Cestovný ruch. Politika a ekonómia. Knižnica cestovného ruchu 20*, Slovak-Swiss Tourism, Banská Bystrica 2011, s. 188.
- Kaspar C., *Základy cestovného ruchu. Knižnica cestovného ruchu*, Slovak-Swiss Tourism, Banská Bystrica 1995, s. 125.
- Makovník T., *Strategické dokumenty rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike*, [in:] *Cestovný ruch – teória a prax v podmienkach globalizácie*, zborník z konferencie, Ekonomická fakulta UMB 2009, s. 237-248.
- Malachovský A., *Systémová teória a strategický manažment ako východisko tvorby stratégií hotela*, „Ekonomická revue cestovného ruchu“ 2005, Roč. 38, č. 4, s. 195-202.
- Pompurová K., *Zmeny v štruktúre a výkonoch ubytovacích zariadení na Slovensku v rokoch 2000 až 2009*, „Ekonomická revue cestovného ruchu“ 2010, Roč. 44, č. 3, s. 135-155.
- Porter M., *Competitive Strategy*, Free Press, New York 1980, s. 450.
- Sedláček T., *Ekonomie dobra a zla*, Nakladatelství 65. Pole, Praha 2012, s. 367.
- Štatistika cestovného ruchu*, <http://mindop.sk>, cit. 2012-01-11.
- Svetová organizácia cestovného ruchu*, <http://unwto.org>, cit. 2012-01-11.
- Tourismus in Zahlen*, <http://wko.at>, cit. 2011-03-11.

TOURISM IN SLOVAKIA IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT IN EUROPE

Summary: In the proces of evaluating tourism development in Slovakia it is necessary to consider the development of tourism in Europe and its prediction for the future. The current development of tourism in Slovakia was characterized by the consistently higher growth of accommodation facilities as demand for accommodation services. This development has significantly influenced the pressure on prices of accommodation. At the same time, the development of the last 22 years has been characterized by a decrease in the number of domestic guests of 50% and a gradual increase in the number of guests from abroad who compensate this decrease.

Keywords: tourism in Slovakia, accomodation services, demand for accomodation services.